

Locale Belangen

Orgaan van de Vereeniging voor Locale Belangen.

Verschijnt den 1sten en 16den van elke maand.

De Vereeniging is opgericht in 1912 en als rechtspersoon erkend bij Gouvernements Besluit d. d. 1 Juli 1922, No. 75. Zij stelt zich ten doel, de ontwikkeling van het gewestelijk en plaatselijk zelfbestuur en de algemeene belangen van locale ressorten te bevorderen.

Commissie van Redactie:

H. J. DROST, F. W. M. KERCHMAN, G. de RAAD, R. SLAMET.

Redactie-Secretaris: H. OBBINK.

Redacteur voor lokaal-technische aangelegenheden: J. J. G. E. RÜCKERT.

Vaste medewerkers: Mr. C. J. van HASSELT, Gerard JANSEN, Mr. M. D. de JONG,
Th. van KEMPEN, en Dr. H. J. LEVELT.

Opneming van een stuk beteekent niet, dat de Redactie zich met den inhoud vereenigt

Alle stukken uitsluitend te adresseeren: POSTBOX 38, SEMARANG.

Stedebouwkundige Reisaantekeningen

Zoveel buiten Holland te gaan zien, in Europa, als bij een vorig verlof, was mij nu niet mogelijk, en vele herinneringen waren trouwens nog levendig genoeg. Rusland, Stockholm en Kopenhagen, die op het programma stonden, moesten voor verblijf in Zwitserland wijken, en zo bleef er, met Amerika als toespijs, slechts over wat makkelijk bereikbaar was,

Maar bij die enkele indrukken waren er toch wel sterke.

De heenreis bracht ons een paar dagen in *Barcelona*, vooraf als tijdverlies betreurd, maar later als winst geboekt. Onverwacht een kostelijke stad! Groot niet alleen (met over het miljoen zielen), maar mooi en kloek van aanleg, en met allergenoegelijkst volksleven, vrolik en zuidelik-open, toch ordelik en zindelik. Er is een niet grote oude kern, met heel nauwe en drukke straten, hoge huizen, en wat mooie oude Spaanse architectuur: ook enkele goede Roomse kerken, waarbij de héél grote, maar diep duistere kathedraal, met enkele vlammeende vensters, van een zo fervente vroomheid, een zo felle gestrengheid, dat inquisitie hier vanzelfsprekend leek Vlak om de oude stadskern heen liggen dan wat gezellige boulevards en pleinen, wel druk van auto's, maar vooral met veel voetverkeer, eu daarop helemaal

berekend; ik herinner mij vooral een alleraardigste boulevard van een 20 tot 30 m breed, met heel breed aangenaam beschaduwd middentrottoir dat 's namiddags en 's avonds stampvol was, en ter weerszijden bezet met de Spaanse vormen van tijdelijke stalletjes en wandelende waroengs met bloemen, snuisterijen en verversingen (zoals zij hier door menig Gemeentehoofd zo hartgrondig maar onnodig verwenst worden!).

Vanuit die boulevards en pleinen vlak om de oude kern is nu de nieuwe stad ontwikkeld, dadelik enorm groot opgezet, met enkele zeer brede avenues min of meer straalsgewijs, kilometers lang, met samengestelde, dikwijls uitstekende straatprofielen en veel bomen; daartussen eenvoudiger straten; de bebouwing niet anders dan van grote in verdiepingen verhuurde woonhuizen (wat in Holland nu flatgebouwen heten), algemeen 8 tot 10 verdiepingen hoog. Zeer monumentaal de afgelopen, maar nog ongeschonden en half open tentoonstelling, met veel blijvende gebouwen, voortreffelijk tegen een heuvel gesitueerd; een goed uit het stadsplan ontwikkeld entree, een wijds centrum, een enorme trappenaanleg en een hoog gelegen blijvend hoofdgebouw, waren alle van waarlik Spaanse grandeur, inderdaad voortreffelijk van groepering, zij het van zeer middelmatige bouwstijl.

Aan de andere kant van de stad ligt een groot complex van volksparken, musea, dieren- en plantentuin, en speelvelden, — zo verzorgd en toch zo democraties, zo groot en toch zo goed onderverdeeld, zo monumentaal van opzet en toch met zoveel aardige kleine partijen, dat het een ideale omlijsting was voor de zich Zondags vermijende arbeidersbevolking, zelfbewust (Barcelona is bekend rood!) maar vrolik. Wij kennen dat hier nog weinig: dat de grote massa op alle vrije dagen geregeld op straat komt, en de stadsaanleg gebruikt en vult: Solo en Jogja hebben het soms, de andere steden maar zeer zelden, het volk is nog schuw, onze aanleg weinig erop berekend, nog minder een móóie omlijsting ervoor, — maar het zal wel komen, en pas dan is het dat 'n stad, 'n goede stadsaanleg, waarlik leeft en bloeit!

Ja, dat intensief leven van een volkomen evenwichtige, doorwerkte stadsaanleg, dat is een van de mooiste menselijke prestaties, die er te beleven zijn, — zo stond van de oude kennissen *Parijs* in 't bijzonder op het reisprogram; en het viel, in de mooie Novemberweken dat wij er waren, niet tegen!

Inderdaad, er is geen beter kollege over stedenbouw, dan een wandeling met open ziel en zinnen door deze buitengewone stad. Stedenbouw is de kunst der juiste betrekkingen; het is de kunst elke maatschappelijke uiting het hare te geven, haar juiste portie met betrekking tot haar betekenis, — en dan al die delen en eenheden weer in de juiste betrekking tot elkaar te brengen. De betrekkingen moeten juist zijn, d.w.z. echt, reëel, geen deko-

ratieve
zij moet
niet alle
voelbare
zaam gro
heel nie
lotgevall
op veel
en goed

Het g
der hoo
of meer
gebouwe
van bed
bewusth
oude na
door ar
begin va
dikten,
Lodewijk
Louvre
hoogtebe
geldt! Z
van het
stelsel d
deringen
geest bl
politiek
Waarbij
entourag
gebruik
genoeger
en het c
hele We
geworden
aanleg d
vergelijke
b.v. uit c
Palais, m
stedenbou
log tot s
in herinn

ratieve schijn, maar feitelijk door het maatschappelijk leven vereist; maar zij moeten ook kunstvol behandeld worden, dus juistheid en betrekking moeten niet alleen nuchter aanwezig zijn, doch ook uitgedrukt worden, zijn gevormd tot voelbare expressie. En dan is het eigenlijk wonderbaarlijk, hoe een zo log en langzaam groeiend ding als een stad, dat leeft in heel verschillende tijdperken, onder heel nieuwe regimes, dat revoluties doorstaat, belegeringen en woelingen, met lotgevallen boeiend als die van een overvol romanties mensenleven, maar op veel groter schaal, — hoe het mogelijk is dat dat als geheel een zo rijp en goed kunstwerk wordt.

Het geheim ligt, enerzijds, met name technies, in de sterke accentuering der hoofdlijnen, en vooral in hun groepering tot grote, samenhangende min of meer symmetrische systemen, met veel axiale plaatsing der belangrijke gebouwen, — anderzijds, d. i. menselijk, in de bewonderenswaardige eenheid van bedoeling en geest, die de stad éeuwenlang heeft beheerst. Er is, met bewustheid, meer dan drie eeuwen aan gewerkt; van vóór dien dateert het oude natuurlijk gegroeide deel, sedert sterk vervormd, mooi nog slechts door architectuur of door stedenbouwkundige onderdelen. Dan echter, in 't begin van de 17de eeuw, komen de eerste boulevards, en zijn er rooilijnedikten, o. a. van Henri IV, van principieel belang. Doch het is dan vooral Lodewijk XIV, die op het eind dier eeuw de grote grepen doet, het Louvre uitbreidt, en o. a. de in haar estheties effect zo uitermate belangrijke hoogtebeperking der gebouwen invoert, — die nu nog steeds woordelijk geldt! Zeer veel doet dan Lodewijk XV in zijn lange regering: de realisering van het geweldige, in zijn monumentale werking zo voortreffelijke assenstelsel der Place de la Concorde, is van hem. De latere politieke veranderingen vertragen wellicht de verdere uitbouw, maar de eens geschapen geest blijft merkwaardig levend: het is, of elke regering zich juist ook politiek verplicht voelt, het hare tot de schoonheid der stad bij te dragen. Waarbij zich de merkwaardige omzetting voordoet, dat de monumentale entourage, die de absolute vorsten voor hun eigen glorie en voor aristocraties gebruik schiepen, een voortreffelijke omlijsting vormt voor de feesten en genoegens der demokratiese volksmassa. Napoleon ontwikkelt zo de boulevards en het centrum verder, en schept de Place de l'Etoile met in principe het hele Westen. En ook veel later, als in de 19de eeuw de bouwstijl al hol geworden is, een welgevormd maar onbezield décor, blijft in de grote stadsaanleg de oude geest doorwerken: Trocadéro en Eiffeltoren, met hun onvergelykelijke situatie, verschillende boulevards, en de grote Opéra dateren b. v. uit die tijd. Van het eind dier eeuw zijn dan het Petit Palais en het Grand Palais, met de Pont Alexandre III, — weer bedenkelijker van architectuur, maar stedenbouwkundige nog immer raak. Terwijl, zoals bekend, de ná de oorlog tot stand gekomen Boulevard Haussmann het plan voltooit en de naam in herinnering houdt van de man, die onder Napoleon III zoveel in de

oude geest ontwierp en tot stand bracht, — wederom een sprekend getuigenis dier onvolprezen continuïteit!

Het is echter vanzelfsprekend, dat de geest, die zo'n stad beheerste, toch die van een zekere periode is, — en inderdaad is Parijs typies 18 d., vooral 19 d-eeuws, en heeft het vóór de oorlog zijn hoogtepunt bereikt, Lang volkomen gebonden aan de Lodewijk- en Empire — stijlen in bouw- en meubelkunst, heeft Frankrijk de laatste jaren wel het „modernisme” aanvaard en in 'n typies-franse, decoratieve en ónmoderne wijze op grote schaal geproduceerd; doch zelfs dit past niet in Parijs, en de vele Amerikanismen die men er ziet, reclame, verkeer, grootdoenerij, met de (weinige) moderne bouwerij, zijn bezig de volmaakte, levende, veelzijdige en gekruide kulturele eenheid, die de stad omstreeks 1900 was, langzaam (langzaam!) uiteen te rukken

Parijs is prachtig, maar het is eigenlijk onmodern — ook Londen maakte, bij een kort bezoek, zéér sterk die indruk —; en zo verwonderde het achteraf niet, dat een geheel nieuwe opgaaf waar het voor gesteld was, en die ik met veel verwachting ging bekijken: de Cité universitaire (het internationaal kompleks van studenten-tehuizen geheel aan de zuidgrens) zonder enige grootheid bleek behandeld: slechts in de oude traditie kan men blijkbaar nog wat, doch voor nieuwe opgaven staat men machteloos. Geen spoor van de grootscheepse orde, die het oude Parijs beheerst, geen poging tot organisatie; een doodnuchtere dubbele rij van grote en kleine gebouwen in twintig verschillende verwaterde „nationale” stijlen — elk land heeft één gebouw dat het zelf mag zetten, — met nauweliks de rooilijn als enige regelmaat; ernaast ruimte voor speelvelden. Een treurige maar typiese degeneratie, voor de stad die zich nog altijd het kulturele centrum van Europa acht. . . .

Waar in Parijs en gedeeltelik ook in Holland het moderne werk mij zo was tegengevallen, wilde ik graag nog wat dat als goed gold, zien, en de enigszins door tijdsgebrek bepaalde keus van Frankfort en Keulen (met Essen speciaal voor Schwerindustrie, die ik nog nooit van nabij had gezien bleek gelukkig.

Frankfort a. M. is de allerlaatste jaren, na Amsterdam, het Mekka geworden voor de moderne volkshuisvestingspelgrims; is het toeval, dat er ook het buro van het Internationales Verband für Wohnungswesen gevestigd is? Waarvan de bekwame en bereisde sekretaris Dr. Kampffmeyer mij allerwelwillendst voorlichting bij de bezichtigingen verschafte.

Als alle Duitse steden na de oorlog diep getroffen door woningnood, heeft Frankfort een jaar of 5 geleden met 'n blijkbaar gelukkige greep Ernst May aan zich verbonden, die in die korte tijd — hij is nu zoals ik al vertelde in Rusland de grote bouwleider — niet alleen 'n ongelofelike hoeveelheid heeft tot stand gebracht, maar dat met konsekwente toepassing van

de mee
of in 't
kundig
woning
gevels
door z
uiterste
normaa

Typi
rythmie
leek ze
lektie
biblioth
wasser
esthetie
hebben
vanda
terinsta
mogelij
onderd
houten
waard
orname
de bou
goede
ramen,
middel
bakstee
grote,
cm. di
verzorg
de inw
mogelij
de zg.
kelikin
eenvou
woon-
Hollan

Wat
van Es
veer 18

1) 'n
gevorm
Englert

de meeste moderne eisen der „neue Sachlichkeit", en invoering, proefsgewijs of in 't groot, van een aantal belangrijke nieuwe elementen. ¹⁾ Stedebouwkundig kenmerken alle complexen zich: door konsekvente situering der woningen op maximale en meest tweezijdige zonbestraling (dus met de gevels naar O. en W., en de straten N. Z., (net andersom als hier gewenst) door zeer ruime voorziening van speelvelden, plantsoenen en derg. en door uiterste reducering van dure wegeaanleg; de bouwhoogte blijft echter normaal (met 1 tot 3 bovenverdiepingen).

Typies is verder het zoeken van grote stedebouwkundige werkingen door rythmiese herhaling en strenge groepering van bouwblokken. De beplanting leek zeer verzorgd, maar was nog te jong om effect te hebben. Vele kollektieve voorzieningen zijn direkt en gekombineerd in de plannen opgenomen: bibliotheken, verenigingszalen, radio, scholen, kinderbewaar- en speelplaatsen, wasserijen, badhuizen, garages enz. Vanzelf vormen zij vaak ook in esthetiese zin de kern van een buurt, en bij die, welke kulturele betekenis hebben, sluit zich aan het actieve sociaal-optredende werk, dat de stad vandaaruit organiseert. Zelfs zijn enkele centrale verwarmings- en warmwaterinstallaties (voor 'n gehele wijk) gemaakt. Dat in de bouw de grootst mogelijke normalisering is doorgevoerd, spreekt vanzelf, zowel voor de bouwonderdelen als voor de plattegronden, konstrukties enz. Het platte dak (op houten balklaag) zonder overstek is regel: de bovenste verdieping is volwaardig, ten volle benut en geen dakruimte meer. Samen met de volkomen ornamentloze behandeling der gevels bepaalt dat de stijl: neue Sachlichkeit; de bouwblokken vormen grote, streng kubiese en rechtljnige massa's. Hun goede vorm, verhouding en onderlinge aansluiting, de vorm en verdeling van ramen, en voordeur, soms balkons, luifels en zo meer, zijn met de kleur de middelen, waarmee men een goed geheel poogt te krijgen. Naast de gewone baksteenbouw (merendeels gepleisterd) zijn enkele koplexen gemaakt van zeer grote, met kranen gestelde betonplaten (ik meen van 3 à 6 m², van 10—20 cm. dik), wat een bizonder snelle werkwijze bleek. De plattegronden zijn zeer verzorgd en uitgedacht, maar uiterst beknopt en met zeer kleine afmetingen; de inwendige afwerking weer hoogst eenvoudig, doch natuurlijk met zoveel mogelijk ruimte- en arbeidsbesparende inrichting en comfort; specialiteit is de zg. Frankfurter Küche, met een zeer volledige, geheel op werk-vergemakkeliking berekende inrichting. Vrij nieuw is ook het opklapbare bed, dat, eenvoudig en handig als het is, weer naar 'n moderne en hogere vorm van woon- tevens slaapvertrek schijnt te zullen voeren en trouwens ook in Holland reeds vrij vaak wordt gebruikt.

Wat was nu de totaalindruk, — die ik leerzaam kon kombinieren met die van Essen, waar ik de oudere Krupp'se woningvoorziening zag, van ongeveer 1870 af?

¹⁾ 'n goed Overzicht Geeft *Fünf Jahre Wohnungsbau in Frankfurt a. M. 1926-1930*, gevormd door 2 speciale nummers van het tijdschrift *Das Neue Frankfurt*, verlag Englert & Schlosser, Frankfurt, 6 R.M.

Dat in grote trekken deze Frankfortse bouw waarschijnlijk wel de richting aangeeft, waarin de Europese volkshuisvesting zich zal ontwikkelen, wellicht met nog meer (wijd uiteenliggende) hoogbouw, — maar ook dat onze Indiase slechts in enkele opzichten die kant uit gaat, of dient te gaan. Wel is zeker voorbeeldig voor ons, de opvatting van dit werk niet als woningvoorziening in engen zin, geëxploiteerd naar technische en financieele gezichtspunten — zoals hier nog regel —, doch als een stuk algemene massa-opvoeding, zodat allerlei sociale en kulturele belangen bij de exploitatie tegelijk behartigd worden. En dan zijn tevens de strenge normalisatie, de rationele bouwblokbehandeling en de kollektieve voorzieningen als essentiëel onderdeel van een woningpark, volkomen gezond, ook voor ons, mits naar omstandigheden gewijzigd. Bij de eigenlijke bouwwijze echter houdt de direkte leerzaamheid op: Wel was, b. v. tegenover Essen, het weglaten van „architectuur” in de woningbouw een grote verademing, was vaak het uitwendig aanzicht bepaald goed — maar hoe nuchterder de bouw, des te nodiger beplanting! —, soms echter angstwekkend ónbehagelijk; maar van enige toepasbaarheid der beschreven bouwstijl in de tropen is natuurlijk geen sprake! Alleen de rythmiese bouwblok-groepering, die juist bij grote eenvoud hoe langer hoe méér en hoe aangenamer gaat werken, is een belangrijk en goed estheties middel, óók voor ons. De simpelheid der interieurs deed, waar behoorlik gemeubeld was, aangenaam aan; aktieve voorlichting voor dat meubelen, o. a. door ingerichte modelwoningen (waar tevens meubels verkocht werden), bleek een goed opvoedend middel. Zonder dat overigens de technies hoog ontwikkelde wijze van inrichting voor ons veel leerrijks bevat — eisen en mogelijkheden zijn te verschillend —, is het *feit* van 't steeds verdergaan der inwendige outillage zeker wel van algemene strekking: ook daar, evenals bij ons en in Amerika, vereenvoudigt zij het huiswerk en vermindert zij de vereiste meubilering en bediening, doch vormt zij tevens de kompensatie met komfort van een om ekonomiese redenen noodzakelijke verkleining der ruimten.

Want ook in Frankfort blijft de ekonomie het zwakke punt: noch het platte dak, noch de betonbouwwijze gaven tot nu wezenlik besparing (ook in Holland blijft de ouderwetse baksteenbouw zich handhaven!), en wat door normalisering en vereenvoudiging was verdiend, werd vaak weer uitgegeven aan ruimere situatie en betere inrichting, welke trouwens beide nu en dan wel ál te mooi leken. Zo bleef evenwicht nog slechts theorie; de woning, die voor het normale komplette arbeidersgezin (als in west-Europa algemeen) als minimum eis gesteld wordt: woonkamer, 3 slaapkamers, keukentje of kooknis, bad en w. c., — zij is ook daar niet te bouwen voor een huur, die met het loon strookt, zo min als in Holland of Engeland Wij mogen ons gelukkig prijzen, dat wij met dat vraagstuk nog niet hier zitten!

Was
speciaal
chard
in dat
gürstel

Van
lang, n
een mo
als die
hoe de
en rom
eeuw o
weinig
vormt

De b
binnens
dan vol
ligt de
zijn. B
raken n
gelmati
eenvoud
plan br
wegen:
ten, — r
groter v
staan z
legenhei
onnodig
aan de

Ze
binnens
grootsch
ming w
vrije sp
restaurat
axiaal s
massa-n
bij volle
goed vo

De an
afscheid

Was in Frankfort de volkshuisvesting hoofddoel, zo bezocht ik *Keulen* speciaal voor de goede naam, die het stedenbouwkundig werk van Richard Schumacher daar heeft, en inderdaad — het is indrukwekkend wat daar in dat opzicht is gepresteerd! Ik zag er de nieuwe parkaanleg, de „Grün-gürstel”, en de afwerking van het centrale rivierfront.

Van de genoemde groene gordels is niet alleen hun parkfunctie van belang, maar vooral de wijze waarop zij de stad geleden: eindelijk weer eens een modern plan van 'n dergelijke strenge doch natuurlijk organiese eenheid, als die de allermooiste oude steden kenmerkt! Zij die Keulen kennen, weten hoe de oude, onregelmatig gebouwde kern van de stad (beroerd door gothiese en romaanse kerken) aan de Rijn ligt en in het laatste kwart der vorige eeuw omsloten werd door de „Ring”, een goed gesitueerde, doch overigens weinig aantrekkelijke boulevard, die in plan ongeveer 'n halve veelhoek vormt en met beide einden de rivier raakt.

De beide parkgordels nu sluiten zich geheel bij deze hoofdvorm aan; de binnenste, enige honderden meters breed, ligt niet ver van de oude Ring, — dan volgt weer een stuk stad, en ongeveer 1 à 2 km buiten de eerste ligt de buitenste gordel, die zelf ook wel een km of meer breed zal zijn. Beide hebben dan ook weer globaal de vorm van een halve ring, en raken met hun einden de rivier, — daargelaten enige ondergeschikte onregelmatigheid door spoorwegemplacements, enz. Men voelt 'n hoe dood-eenvoudig, maar voortreffelijk systeem deze concentrische banden in het stadsplan brengen, doorsneden als zij natuurlijk zijn door grote radiale hoofdwegen: 'n opzet zo groot van conceptie als de oude Amsterdamse grachten, — natuurlijk anders van karakter, minder intiem, maar dan ook véél groter van omvang. Bovendien uitstekend uit prakties oogpunt: vanzelf ontstaan zo 'n natuurlijk stelsel van grote hoofdwegen, ruime ontspanningsgelegenheid voor de hele bevolking op korte afstand in eigen sektor (dus geen onnodig verkeer), veel gunstige plaatsen voor openbare gebouwen in of aan de gordels enz.

Zeër mooi is bovendien de nadere behandeling der beide stroken. De binnenste, kleinere en meer steedse, is geheel gemaakt tot één samenhangende grootscheepse omlijsting van een zich ontspannende volksmassa, wier stemming wordt verhoogd door zichzelf te zien: een doorgaande reeks van vrije sportvelden, speelweiden, beschaduwde hoven, kindertuinen, vijvers, restaurants, 'n uitkijkheuvel, monumenten, — alles ruim, streng van vorm, mooi axiaal samenhangend. Er ligt een demokratiese grootheid, een moderne massa-monumentaliteit in deze aanleg, die regelrecht prachtig is (of liever: bij volle wasdom der beplanting later wordt), en waar ik geen tweede zó goed voorbeeld van ken.

De andere, buitenste en bredere gordel, die verder weg ligt, meer de afscheiding vormt tussen Keulen en zijn voorsteden — de tussenstrook is

overigens ook nog lang niet geheel bebouwd — werd evenzeer volkomen juist, meer als park opgevat, met veel (nu nog heel jong) bos, grote heuvels en waterpartijen. Hierin ligt ook het nieuwe stadion, een der grootste complexen van Europa, met een aantal banen voor alle mogelijke sporten, zwembassin enz. Alles tezamen voor de stad een bezit om zéér trots op te wezen: nu is alles nog jong, maar als het hout opgegroeid zal zijn, wordt het een ongelofelijk mooi geheel. De buitenste gordel is 'n direkt gevolg van de oorlog, aangelegd als hij is op het terrein der door de vrede opgeheven fortten, als werkverschaffing in de moeilijke jaren der vorige malaise; plan en aanleg van de binnenste gordel dateren grotendeels al van voor de oorlog.

Maar ook aan de andere kant van Keulen is er goeds te zien, aan de rivier. Het beeld der stad met hare vele torens, van de overzijde, waar Deutz ligt, gezien, is altijd mooi geweest, — maar men heeft kans gezien, om met de door een prijsvraag voorbereide bouw van de tweede brug en met de verzorgde aanleg van de Deutz-oever een weer zeer geslaagd afgerond geheel te maken. De Rijn maakt hier 'n bocht; op de iets heuvelige westelike holle oever ligt Keulen, vrij hoog oprijzend, met veel oude huizen dicht opeen, daarboven uit de kerktorens, meest oud en stoer, het hoogste en het meest noordelik de dubbele domtoren boven de grote massa's van kathedraal en station uit. Dicht daarbij, vlak N. van de oude stad, ziet men de oude brug over de rivier, voor spoor en rijverkeer, zeer breed en zwaar, met tussenpeilers. De andere brug, die ten Z. van de stadskern ligt, 'n hangbrug, is nu juist heel rank gehouden; de spanning is groot, beide peilers staan op de oevers, en peilers, hangkabels en brugvlak zijn alle zeer zuiver van lijn en verhouding, en volkomen eenvoudig. Aan de kant van Deutz, op de lage kortere, Westelike oever, is nu de ruimte tussen de bruggen gebruikt voor enige nieuwe monumentale gebouwen, 'n museum en dg, met 'n aardige oeverweg. Aldus is het gebogen, en immer met schepen en slepen verlevendigde rivierstuk, tussen bruggen en oevers rónóm mooi ingesloten, op een even gevarieerde als evenwichtige wijze; en als men het op een mooie namiddag ziet, vanaf Deutz, met de rijke oude stadsilhouet tegen 'n Westelike hemel, zegent men bestuur en technici van de stad, die het inderdaad gelukkige gegeven ook zo kostelik wisten te ontwikkelen!

(Wordt vervolgd).

IR. THOMAS KARSTEN.

Er z
ware
Locale
zaken
de feit
van h
over h
Dezu
in de
den H
In o
merkin
Dezu
dellijk
wordt
Ove
Wat
consta
acht
duidel
toezich
ordeni
Heer
heeft
op de
zelf?)
door
Dit
Wan
bare
Colleg
om v
wijze
„viven
van d
voor
wettel
lijdt,

Het preventieve toezicht van het College van gedeputeerden.

Er zou geen aanleiding zijn op bovenstaand onderwerp terug te komen, ware het niet, dat de heer R. in zijn Onderschrift op bl. 385-387 van *Locale Belangen* van 1 Mei jl. mij beschuldigt van een voorstelling van zaken in het daaraanvoorgaande, die niet geheel in overeenstemming is met de feiten. Ik zou n. l. verzuimd hebben melding te maken van een schrijven van het College van gecommitteerden aan het College van gedeputeerden over het standpunt van den Regentschapsraad.

Deze beschuldiging moet echter op een misverstand berusten, aangezien in de 4e alinea op bl. 383 met even zoovele woorden staat, wat ik volgens den Heer R. niet zou hebben vermeld.

In de tweede plaats bestrijdt de Heer R. in de laatste alinea's een opmerking van mij over de bedoeling van artikel 125 R. O.

Deze opmerking heb ik echter, zooals bij lezing van mijn artikel onmiddellijk blijken kan, gemaakt over de procedure van artikel 125 R. O. en wordt derhalve door het betoog van den Heer R. niet getroffen.

Over die twee punten moge thans hiermede worden volstaan.

Wat evenwel de hoofdzaak aangaat, daarover heb ik tot mijn spijt moeten constateeren, dat de discussie ons niet nader heeft gebracht. De Heer R. acht blijkbaar het College van gedeputeerden gerechtigd om ondanks de duidelijke letter der ordonnantie alle verordeningen aan een preventief toezicht te onderwerpen. De Heer R. verdedigt dat het afkondigen van verordeningen een zaak is, die het College van gedeputeerden aangaat. De Heer R. handhaaft zijn stelling dat het College van gedeputeerden het recht heeft om de R. O. te lezen alsof er iets anders stond en met een beroep op den geest der wetgeving (waar blijkt die i. c. anders uit dan uit de R. O. zelf?) en de eischen der practijk in te grijpen in de rechten en bevoegdheden door de Regeering zelve aan den Regent en den Regentschapsraad toegekend.

Dit nu wordt door mij betwist.

Wanneer de toepassing der bepalingen van R. O. leidt tot „onaanvaardbare consequenties” dan is dat een zaak die in de eerste plaats niet het College van gedeputeerden raakt maar de Regeering. Vandaar mijn suggestie om voor gerezen moeilijkheden de oplossing te zoeken op regelmatige wijze en wel door wijziging de R. O. Daaruit blijkt dat ik niet met een „*vivent les principes, périsse le monde*” de oogen sluit voor de eischen van de practijk en voor de werkelijkheid, maar wel, dat ik niet blind ben voor het gevaar, dat de eerbied voor en het gezag van de Overheid en de wettelijke regelingen waaraan Zij Haar sanctie verleende groote schade lijdt, wanneer Gemeenschapsorganen die regelingen zoo gaan uitleggen en

toepassen dat (aan den Regent c. q. Regentschapsraad) gegeven bevoegdheden van allen inhoud worden beroofd.

De krenking van het rechtsbesef en de daardoor gewekte ontevredenheid zijn grooter nadeel dan het schijnbare voordeel dat slechts weinige verordeningen ter vernietiging worden voorgedragen aan den Gouverneur-Generaal.

Het standpunt van den Heer R. waaruit volgt dat het College van gedeputeerden met een beroep op den geest der wetgeving en de eischen der practijk duidelijke voorschriften der ordonnantie mag negeeren, bekleedt het College van gedeputeerden t. o. v. den Regentschapsraad met ongelimiteerde macht en vormt n. h. v. een ernstige bedreiging voor de autonomie der Regentschapsraden.

Dat is de m. i. onaanvaardbare niettemin logische consequentie van het betoog van den Heer R.

K.

Decentraliana.

Nota van de Stadsgemeente Bandoeng, bevattende beschouwingen over het administratief-technische gedeelte van leeningen van autonome gemeenschappen.

Het College van Burgemeester en Wethouders van Bandoeng richtte tot Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal onderstaand schrijven:

Naar aanleiding van het rondschrĳven van den len Gouvernements Secretaris dd. 26 Mei 1930 No. 1186/II, houdend uitnoodiging om, wanneer zich in de praktijk bezwaren mochten voordoen ten aanzien van de in rondschrĳven dd. 11 Juni 1929 No. 1402/II gegeven „regelen, welke bij leeningsbesluiten van autonome gemeenschappen in acht dienen te worden genomen”, deze ter kennis te brengen van de Regeering, heeft het College van Burgemeester en Wethouders van Bandoeng in opvolging van een door den Stadsgemeenteraad genomen beslissing ter Raadszitting van 13 April jl. de eer Uwe Excellentie hierbij aan te bieden een Nota, bevattend beschouwingen over het administratief-technische gedeelte van leeningen van autonome gemeenschappen, met eerbiedig verzoek de Stadsgemeente Bandoeng te zijner tijd wel te willen doen berichten tot welke beslissing deze beschouwingen Uwe Excellentie aanleiding hebben gegeven.

Aangeteekend moge worden, dat de onderwerpelijke aangelegenheid verband houdt met het bij dezerzijdsch schrĳven dd. 22-5-'31 No. 4681/31 ingestelde beroep tegen de niet-goedkeuring door het College van Ge-

deputeerden van den Provincialen Raad van West-Java van de begroting 1931 der Stads Gemeente Bandoeng.

Van dit schrijven met daarbij behoorende Nota werd ter vergemakkelijking van de behandeling een afschrift gezonden aan het College van Gedeputeerden en den Adviseur voor de Decentralisatie.

Het eerste deel der nota vond reeds voor een goed deel plaatsing in Locale Belangen van 1 Maart j. l. Alleen is daaraan toegevoegd een overdruk uit het rapport van de Vereeniging van Nederlandsche Gemeente-accountants en een brief van Mr. de Monchy, Burgemeester van Arnhem, waarin het betoog van de Gemeente Bandoeng onderschreven wordt.

Deel II is vrijwel geheel nieuw.

Voor zoover noodig wordt de Bandoengsche nota in een der eerstvolgende afleveringen van Locale Belangen afgedrukt. De Commissie van Redactie overweegt nl. om aan eenige deskundigen in Indië te verzoeken ook hunne meening kenbaar te maken en eventueel aan de locale besturen voor te stellen hun instemming met de nota te betuigen.

Maleisch Gedeelte.

Hak memilih.

III

b. Pemilihan bertangga-bertangga.

Timboelah sekarang pertanjaan: Dapatkah pelatoeran jang telah digam-barkan diatas dilakoekan oentoek memilih lid-lid raad stadsgemeente ataupoen kabupaten dengan langsoeng? Pendjawaban kami tidak. Poen toean Dr. Levelt dan Soenarja berpendapatan demikian djoega Itoelah soedah semestinja Sebab-sebabnja sebenarnya tidak perloe diterangkan poela. Kami pandang soedah tjoekeop terang, djika kami ingat akan kesoelahannja, oentoek mengoempoelkan segenap rajat dari soeatoe kabupaten jang tidak sedikit djoemblahnja, pada *soeatoe* tempat. Ja praktisch hal jang sedemikian itoe tidak akan bisa kedjadian. Lain dari itoe betapa soesahnja pemilihan itoe dapat dilakoekan lantaran nistjajalah akan mengambil terlampau banjak tempo, sedang memilih-pemilih tidak boleh meninggalkan tempatnja sebe-loemnja pemilihan selesai. Lagi poela semasa-sama ada lowongan hendak diadakan pemilihan baroe poela, hal mana sangat keberatan terasanja.

Soedah barang tentoe pemilihan itoe bisa dilakoekan pada beberapa tempat diantero daerah kabupaten ialah dengan setjara „territoriaal” jaitoe soeatoe tempat (wengkon) hendaklah seoempamanja memilih satoe ataupoen doea wakil sadja. Akan tetapi demikianpoen beloem bisa melinjapkan keberatan terseboet diatas, lantaran teristimewa berhoeboeng dengan sedikitnja djoemblah anggota-anggota raad jang haroes dipilihnja, misih besar djoemblahnja pendodoek² dari masing² wengkon dan misih besar poela lebarnya masing² wengkon itoe, sedangkan boleh dipastikan, perwakilan jang setimbang (evenredige vertegenwoordiging) tidak akan didapatkan dengan pelatoeran setjara „territoriaal” tadi.

Oleh karena itoe hendaklah diambilnja lain pelatoeran jang didalam praktijk bisa dilakoekan, ialah pelatoeran pemilihan jang *bertangga-tangga*. Sesoeng-goehnja kami tidak setoedjoe dengan pelatoeran jang bertangga-tangga itoe, oleh karena sebagaimana beroelang-oelang kami terangkan, perhoeboengan antara memilih-pemilih dan wakil-wakilnja dalam raad adalah koerang kekal, sedang wakil-wakil ini merasa tidak mempoenjai tanggoe-ngan apa-apa pada mereka.

Akan tetapi oleh karena kami tidak dapat merentjanakan soeatoe pela-toeran pemilihan dengan langsoeng dan rahasia jang dapat dilakoekan-oen-toek memilih-pemilih jang boeta hoeroef, maka terpaksa kami menjetoedjoei akan pemilihan jang bertangga-tangga itoe boeat *sementara* waktoe. Soedah barang tentoe pelatoeran ini haroes dilinjapkan bilamana di kemoe-dian hari segenap rajat bisa batja dan toelis.

Bagai
itoe? T
tangga,
tidak c
setjara
Kebr
didalar
Toea
tangga
„Het
die eer
beslag
van de
organis
natuurl
Tern
lid-lid
oentoel
Inila
melinja
pieel t
sement
segena
hak m
Kam
regents
wengko
perwak
Perh
dingka
Staten
hoeboe
vincial
Baik
adanya
lokaal.
tangga
soeara
robah
Mak
Lid-
tetapi

Bagaimanakah pendapatannya toean Dr. Levelt dan Soenarja tentang hal itoe? Toean Levelt mengakoei keberatannya atas pemilihan yang bertanggatanga, maka sepanjang perasaannya baiklah mereka yang boeta-toelis tidak dibri hak memilih sadja dan baiklah mereka dibri perwakilan dengan setjara angkatan Pemerintah.

Kebratan kami atas pelatoeran angkatan ini nanti akan dioelangkan lagi didalam karangan ini.

Toean Soenarja kira-kirannya setoedjoe dengan pemilihan pelatoeran betanggatanga itoe, sebab pada katja 15 biliau toelis dalam praeadviesnya demikian:

„Het instituut der kiesmannen is feitelijk een ongewenschte nieuwigheid, die eerlang zal moeten verdwijnen, zoodra de instelling der desaraden haar beslag krijgen. Als dan zullen de leden van laatstgenoemde raden de taak van den kiesman moeten overnemen, hetgeen volkomen past bij de bestaande organisatie: het Regentschap, opgebouwd uit een aantal desa's vormt haar natuurlijk verband en overkapping”.

Ternjatalah bahwa toean Soenarjo mengharap soepaja di hari kemoedian lid-lid dari desaraden itoe haroes mengopper pakerdjaan kiesman-kiesman oentoek memilih lid-lid raad kaboepaten.

Inilah soeatoe hal yang tidak kami stoedjoei, sebab pelatoeran itoe tidak melinjakkan pelatoeran pemilihan yang bertanggatanga tadi, yang prinsipiel tidaklah kami dapat moefakati. Sebagaimana diterangkan diatas boeat sementara waktoe sadja pelatoeran itoe boleh dilakoekan, tetapi bilamana segenap pemilih² soedah bisa batja dan toelis maka patoetlah mereka diberi hak memilih dengan langsoeng.

Kami akoei bahwa regentschap itoe terdiri dari beberapa desa-desa dan regentschap alah yang haroes mengkekalkan persatoean desa-desa dalam wengkonnya, tetapi demikianlah boekan soeatoe alesan oentoek mengadakan perwakilan dalam raad-raad yang haroes dipilih oleh desa-desa itoe.

Perhoeboengan antara desa dan regentschap itoelah boleh kami bandingkan dengan perhoeboengan antara gemeente-gemeente dan Provinciale Staten di Negri Ollanda dan djoega boleh kami bandingkan dengan perhoeboengan antara stadsgemeenten dan kaboepaten-kaboepaten dengan provinciale raden di ini Negri.

Baik di Negri Ollanda biarpoe di ini Negri orang tidak setoedjoe dengan adanya pelatoeran pemilihan bertanggatanga dengan perantaraan raad-raad lokaal. Samedjak beberapa taoen di Negri Ollanda pelatoeran bertanggatanga itoe soedah dilinjakkan, sedang di Negri ini telah timboel beberapa soeara yang hendak meliat soepaja pelatoeran yang seroea sekarang ini di robah dan diadadakan pemilihan dengan langsoeng.

Maka patoetlah pelatoeran itoe pada dewasa ini dipertahankan lagi?

Lid-lid desa soeggoehpoen boleh dipandang sebagai wakil rajat desa, tetapi mereka itoe dipilih oentoek mementingkan keperloean desa, oentoek

roemah tangga desa sadja dan boekan oentoek memilih wakil-wakil raad kaboeputen, raad mana haroes mementingkan keperloean kaboeputen *seloe-roehnja*. Lagi poela keperloean desa itoelah beloem tentoe termasoek keperloean kaboeputen, begitoe poen djoega sebaliknja; keperloean kaboeputen bisalah djoega bertentangan dengan keperloean desa, maka sepandjang perasaän kami adalah kliroe belaka apabila lid-lid desaraad diberi hak oentoek memillh lid-lid raad kaboeputen.

Lain keberatan, jang soedah diakoei baik oleh fihak jang setoedjoe baik oleh fihak jang menjankal jaitoe keberatan, bahwa politieklah jang akan meradjalela dalm raad-raad desa sehingga kepentingan oemoem akan terdesak keblakang dan kepentingan masing-masing partijlah jang teroetama diperhatikan bila-mana diadakan pemilihan lid-lid raad desa.

Oentoek mentjegah ini semoeanja maka pemilihan lid-lid raad kaboeputen sejogianja hendaklah dilakoekan dengan langsoeng. Jang bisa melakoekan pemilihan ini ialah sebagaimana diroendingkan diatas hanja mereka jang bisa batja dan toelis sadja. Soepaja mereka jang boeta-hoeroef mempoenjai pengaroeh djoega atas perwakilan dalam raad kaboeputen maka tidak ada keberatannja, djika mereka ini memilih doeloe kiesman-kiesman, jang bisa batja dan toelis. Berapa banjakknja kiesman-kiesman jang haroes dipilihnja ialah soedah kami terangkan dalam stelling 9. Dari sekoerang-koerangnja 100 orang pendoedoek desa haroesiah dipilihnja seorang kiesman.

Oleh toean Soenarja dipertahankan soepaja kiesman-kiesman ini memilih wakil-wakilnja sendiri boeat doedoek dalam raad kaboeputen (liat stelling V) sedang banjakknja wakil-wakil itoe hendaklah setimbang dengan djoemblahnja sekalian pendoedoek dalam regentschap. Mendjadi kalau kami tidak salah tanpa biliau mengharap soepaja diadakan doea golongan pemilih ialah

- a. golongan pemilih-pemilih jang bisa toelis dan batja
- b. golongan pemilih-pemilih jang tidak kenal mata soerat,

sedang masing² akan menoendjoekan wakil-wakilnja sendiri, jang banjakknja haroes setimbang dengan banjakknja pendoedoek (zielental).

Inilah soeatoe hal poela, tentangan hal mana kami adalah berpendapatan lain.

Djika dalam soeatoe wengkon kaboeputen banjakknja pendoedoek jang bisa batja dan toelis ada 10% — ini persennan soedah teritoeng tinggi sekali — dan banjakknja pendoedoek jang boeta hoeroef 90%, maka apabila raad kaboeputen terdiri dari 20 anggota bangsa Indonesia, golongan jang pertama tadi hanja dapat kesempatan oentoek menoendjoekkan 2 wakil sadja, sedang golongan jang kedoea akan dapat memilih 18 wakil.

Dengan sekedjap mata pendapatan jang sedemikian ini soedah kliatan seadil-adilnja, akan tetapi djika hal ini kami selidiki lebih dalam, tidak begitoe terasanja. Kami tidak boleh meloepakan bahwa pelatoeran pemilihan jang di berikan pada pemilih-pemilih jang boeta hoeroef tadi itoelah beloem sempoerna betoel, ialah oleh karena pemilihan itoe di lakoekan dengan

perantara
toe koera
oleh gol
ngan rah
lebih ting

Lain d
koerang
djoembla
tetapkan

Oleh k
robah da
kerap ka

Lagi p
persauda
Sepandja
dan tida
bedakan
mendjadi
baik raja
apabila
bisa batj
telah kan

Kebera
toelis me
soerat. In
mendjadi
berpenda
mendjadi
haroes di
hanja aki
demikian
adjakan
toelis.

Sekaran
kenal ma
toelis. To
pendapata
merek ja
memilih li
dapatan k
dalam bal
sing-masi

perantaraan kiesmannen (toekang milih). Hatsilnja pemilihan itoe soedah tentoe koerang sempoerna. Lain roepa tentangan pemilihan jang di lakoekan oleh golongan jang bisa batja dan toelis, pemilihan mana di kerdjakan dengan rahasia dan langsoeng. Maka patoetlah hatsilnja pemilihan ini dihargai lebih tinggi.

Lain dari itoe pelatoeran jang di pertahankan oleh toean Soenarja tadi koerang praktisch. Biliau menghendakkan soepaja perbandingannja antara djoemblah wakil-wakil jang haroes dipilih oleh doea golongan tadi di tetapkan dalam ordonnantie (oendang-oendang).

Oleh karena persenan golongan jang bisa batja dan toelis senantiasia berubah dan naek menoeroet dzamannja, maka ordonnantie tadi hendaklah kerap kali dirobah poela, hal mana tidak moedah tertjapainja.

Lagi poela pelatoeran jang dipertahankan itoe adalah berbahaya oentoek persaudaraan antara golongan doea-doea itoe jang mendjadi terpisah belah. Sepandjang perasaan kami persaudaraan antara golongan jang terpeladjar dan tidak terpeladjar tadi haroeslah dikekalkan dengan tidak membedakan wakil² dari golongan kesatoe dan kedoea. Wakil² itoe haroeslah mendjadi wakilnja seloeroeh rajat, baik rajat jang bisa batja dan toelis, baik rajat jang tidak kenal mata soerat. Demikianpoen bisa didapatkan, apabila ditentoeakan bahwa kiesman² *bèrsama-sama* dengan pemilih jang bisa batja dan toelis haroes memilih lid-lid raad kaboeupaten sebagaimana telah kami kemoekakan dalam prae-advies stelling 8.

Keberatan atas pelatoeran ini ialah, bahwa mereka jang bisa batja dan toelis mempoenjai pengaroeh lebih besar dari mereka jang tidak kenal mata soerat. Inipoen kami akoei. Tetapi boeat sementara waktoe inilah tidak mendjadi apa. Pada Decentralisatie-congres jang laloe beberapa debaterpoen berpendapetan soedah soelaknja pada golongan lang terpeladjar jang haroes mendjadi pimpinan rajat itoe, diberi hak jang lebih loeas dari rajat jang haroes dipimpin olehnja. Betoel tidaknja pendapetan ini tersilah. Kamipoen hanja akan mempertahankan bahwa boeat sementara waktoe hal jang sedemikian itoe boleh dilakoekan. Apa lagi hendaklah hal ini mendjadi soeatoe adjakan bagai golongan jang boeta hoeroef oentoek beladjar batja dan toelis.

Sekarang timboellah pertanjaan, siapakah jang haroes dipandang tidak kenal mata soerat dan siapakah jang haroes dipandang bisa batja dan toelis. Toean Soenarja tidak mendjawab pertanjaan ini, Toean Levelt berpendapatan, bahwa jang haroes diberi memilih dengan langsoeng ialah mereka jang menoeroet oendang-oendang sekarang ini diberi hak oentoek memilih lid-lid stadsgemeenteraad, mendjadi mereka jang menoeroet pendapatan kiescommissie dihanggap tjoeboek pandai oentoek batja dan toelis dalam bahasa Ollanda, Melajoe atau lain bahasa jang dipakainja pada masing-masing tempat.

Oleh karena sjarat ini tidak berat terasanja maka kamipoen tidak berkeberatan soeatoe poen oentoek memakai oekoeran ini boeat menetapkan, siapa jang haroes diberi hak memilih dengan langsoeng dan siapa tidak.

Soepaja kiesman-kiesman bisa melakoekan pemilihan dengan langsoeng dan rahasia, maka soedah selajaknja ditentoekan bahwa kiesman-kiesman itoe haroes menjoekeopi sjarat tadi djoega.

(Akan di samboeng),
SLAMET.

Pakerdja'an baroe boeat Dewan-Kaboepaten.

Soedah sedikit lama kita membitjarakan tentang toezicht dan controle boewat pakerdja'an jang di tanggoeng oleh Dienst Regentschapswerken, berhoeboeng dengan keada'an-keada'an jang beloem selaras dengan pentingnja pakerdja'an-pakerdja'an tadi.

Doeloe kita telah memberi keterangan bahwa tida sedikit Dewan-Kaboepaten jang mempoenjai Directeur jang beloem poenja banjak ervingnja, hingga, sebab dari moedanja boewat pegang pakerdja'an jang begitoe penting banjak kekoerangannja, Dewan Kabeepaten dapat roegi.

Telah berapa kali kita dapat kabar, bahwa di Djawa timoer ada kedj dian jang tida menjenangkan berhoeboeng dengan Dienst-Regentschapswerken. Di dalam pemandangan kita doeloe djoega kita terangkan bahwa, selama jang mendjabat Directeur Regentschapswerken tadi. misih koerang practijk atau koerang erving, — kita menghatoerkan voorstel, oentoek mengadakan satoe ambtenaar jang pakerdja'annja, meng-inspectie, men-toezicht atau memberi advies roepa-roepa jang perloe, berhoeboeng dengan Dienst-Regentschapswerken.

Karena kita pandang berat pakerdja'an jang di serahkan kapada Directeur-directeur tadi, maka kita dapat warta jang di Djawa Tengah tida sedikit onderopzichter jang misih moeda laloe di soeroeh mendjabat pakerdjaan jang begitoe berat, dari itoe kita menghatoerkan voorstel lagi.

Kita ta'akan mentjatjat kepandaianja toean-toean tadi, dan soekoerlah djika betoel, dengan pegawai demikian Dienst-regentschapswerken soedah bisa bèrès, dan bisa bagoes.

Administratie dari regentschapswerken itoe, djoega tida gampang, menoe-roet pamandangan kita, djadi djika College van Gecommitteerden di bantoe oleh satoe ambtenar lagi, oentoek inspectie, controle atau memberi advies, soedah tentoe pakerdja'annja College terseboet tida akan begitoe soesah. Karena kita haroes ingat djoega, bahwa pakerdja'annja Madjelis Gecommitteerden itoe, meskipoen poenja Technische Commissie, ini Commissie se-betoelnja hanja menanggoeng pakerdja'an sampiran.

Djad
mengoe
Doel
kalau n
Djika
ada jan
regents
tida ak
kita bis
regents
Dewan-
keniatan
oleh 2
Dan
ngatoer
Gecom
gadjihn
Dan
jang se
Kita
lagi, dj
goewati
Dari
pertimb
recteur
hal-hal
Kita
Inspecte
architec
daianja
Moed
mendjac
hatiannj

Tenta
Dari
dengan
baroe b
jang aka
dan kab
seperti c

Djadi soedah tentoe, lebih bagoes, kalau ada pegawai jang tentoe boeat mengoeroes itoe.

Doeloe itoe ambtenaar kita namakan Controleur Regentschapswerken, dan kalau nama itoe terpendang koerang bagoes kita atoerkan Inspecteur.

Djika sekarang kita wartakan bahwa di dalam salah satoe afdeeling telah ada jang menjetoedjoei pemandangan kita dan memvóorstelkan soepaja tiga regentschap bersama-sama mengadakan satoe Controleur, kita sekali-kali tida akan sombong atau kita tida akan bersoeke-tjita, karena pemandangan kita bisa sama dengan voorstel tadi tetapi bersoeke-tjita karena, Dienst-regentschapswerken jang penting itoe, makin tambah dapat perhatian, karena Dewan-Kaboepaten akan bisa tambah madjoe. Kita mengakoei, bahwa ini keniatan akan bawa tambah ongkos, akan tetapi kalau ongkos itoe di pikoel oleh 2 atau tiga Regentschap kita rasa tida begitoe berat.

Dan sebeloenja itoe voorstel di madjoe kan, tentoe sadja perloe, mengatoer hak-haknja itoe ambtenaar, verhoudingnja terhadap kapada Madjelis Gecommitteerden, tetang katetepan tempat boewat kantornja itoe ambtenar, gadjihnja dan lain³.

Dan atoeran itoe lebih bisa loeas djika di oeroes oleh soeatoe Commissie, jang sesoedahnja menjiapkan pakerdja'annja haroes mengatoerkan voorstel.

Kita rasa, bahwa pakerdja'an itoe, djika memang perloe, boleh di hapoeskan lagi, djika jang djadi Directeur telah berpractijk tjoe koep, dan tida mengowatirkan lagi, artinja tida memboetoehkan toentoenan.

Dari itoe, memang adanja voorstel ini, sebab dari overweging atau pertimbangan bahwa sekarang misih banjak regentschap jang poenja directeur jang misih perloe dapat leiding, perloe dapat toentoenan tentang hal-hal jang berhoeboeng dengan Dienst Regentschapswerken.

Kita berpendapatan bahwa boewat mendjabat pekerdja'an Controleur atau Inspecteur sedikitnja ambil Hoofdopzichter jang telah banjak practijk atau architect atau ingenieur, karena soedah tentoe beliau lebih banjak kemandaiannja tentang oeroesan technisch dan administratief.

Moedah-moedahan ini voorstel kita jang menoeroet perasa'an kita bisa mendjadikan bagoes oentoek Dienst-Regentschapswerken bisa djadi perhatiannja beberapa anggauta lid Dewan-Kaboepaten.

S. g.

Tentang motorbelasting.

Dari Dewan-Kaboepaten Pandegelang kita dapat motie berhoeboeng dengan keniatan dari Pemerintah Agoeng, akan bikin belastingregeling baroe boewat kereta-motor, motie mana menoedjoe, soepaja Commissie jang akan bikin ontwerpnja itoe atoeran belasting mengingati, permehoenan dan kababatan² jang terseboet di dalam motie, jang kita singkat kira-kira seperti di bawah ini.

Dewan-Kaboepaten setoedjoe dengan artikelnja toean H. V. di dalam Sportblad No. 51 taoen 1931, dan menimbang auto-belasting itoe seadil-adilnja, djika itoe belasting selaras dengan pemakainja itoe kereta-motor, dan setimbang dengan hal-hal dan atoeran-atoeran, oentoek menjoekeopi tiap² kereta-motor.

Mengoekoer pemakainja kereta-motor itoe, akan terdapat sebaik-baiknya, djika di oekoer dari pemakainja benzine, (brandstofverbruik), jang oemoemnja ter gantoeng dari beratnja tiap-tiap kereta, dan matjamnja roda, dari re-kenan mana, bisa mengetahoei pandjangnja tiap² djalan jang di pakai.

Dengan mengetjoealikan belasting lain-lainnja, maka belasting brandstof itoe, memberi pembagaian jang seadil-adilnja boewat semoewa keberatan; dan tjara jang lebih gampang di kerdjakan, lebih tentoe, dan lebih moerah oentoek menarik padjek, di kira tida ada.

Tjara menarik padjek begitoe, bisa djoega menolak ontduiking, jaitoe melarikan belasting, sedang ongkos-administratie boeat kaperloean itoe jang sekarang dipegang oleh Pemerintah sendiri akan koerang.

Penerima'an padjek akan bisa tambah.

Belasting kereta motor menoeroet atoeran sekarang ini, oemoem, diakoei oleh beberapa orang jang poenja kereta motor, jang itoe belasting soenggoeh di rasa paling berat, apa lagi, karena oemoemnja jang poenja motor tadi, kebanyakan tida boeat main-main atau senang-senang sadja.

Ini hal telah beberapa kali di terangkan oleh orang-orang jang ter pandang mengarti, dan diterangkan pakai anka-anka dengan terang, dan mereka berpendapatan, jang kereta motor itoe kebanyakan di poekoel-belasting jang lebih berat, djika di oekoer dengan pemakainja djalan.

Dari itoe Dewan-Kaboepaten setoedjoe, djika itoengan di dalam oeroesan belasting-kereta motor jang tida bitoel itoe selekas-lekasnja dihapoeskan.

Begrooting Raad Kaboepaten Brebes dan motie raad terhadap kepada Gedeputeerden.

Pada 3 Juni 1931 Raad Kaboepaten Brebes telah mengadakan persidangan, pada persidangan mana diantara lain-lain di bitjarakan lagi anggaran taoen 1931.

Voorzitter menerangkan, bahwa anggaran taoen 1931 jang telah ditetapkan pada persidangan tertanggal 15 October 1930 sampai waktoe ini beloem dapat disahkan oleh Madjelis Gedeputeerden, oleh karena, meskipoen toeroennja taksiran penerimaan dari anggaran sampai f 190.151,— (boeat taoen 1930 dapat di taksir f 121, 625) dan meskipoen wang-wang kaboeupaten tidak tjoekeop oentoek mengerdjakan pakerdjaan-pakerdjaan jang diserahkanja pada waktoe didirikan, Raad telah menetapkan doea post keloearan ialah oentoek membangoenkan doea kandang babi dan oentoek mengadakan penerangan listrik boeat iboe kota, sehingga keloearan-keloearan dinaekkan beroeroetan mendjadi f 2400.— dan f 3500.— atau djoemblah f 5900.—,

hal mana berada.

Oleh ka puteerden babi dirot

Lagi poe djoei toed an taoen 19 soembanga tangan hal nerangan o itoe adalah dahoeleoe o

Penerima: paja angga djaan jang f 8400, s f 8110; se dimoefakat

Madjelis lama sekal banjak toer roemah tar tentang tjel djibannja p Tentangan

Setelah i Gedeputeer

Lagi poel tanganni o Arman (B. ini memoea

Sesoedah menerima r

II. Muta toean M. I motif).

R ad Kab

I. Memil

djelis koem 21 April j. t

hal mana akan meroegikan pemeliharaan pakerdjaan-pakerdjaan jang telah berada.

Oleh karena penerangan listrik itoe telah diadakan maka Madjelis Gedeputeerden mempertimbangkan soepaja post boeat membangoenkan kandang babi dirobah dan dibikin „memorie post” sadja.

Lagi poela Voorzitter menerangkan, bahwa Madjelis Koemetir tidak menjetoe-djoei toedoehan² dari Madjelis Gedeputeerden, disebabkan begrooting penerimaan taoen 1930 jang di tetapkan oleh Pemerintah adalah terlaloe tinggi sehingga soembangan Negri boeat itoe taoen adalah terlaloe rendah di tetapkannja. Tentangan hal kehendak akan membangoenkan kandang babi dan mengadakan penerangan djalan, maka Voorzitter memberi keterangan poela bahwa hal-hal itoe adalah oeroesan lama jang telah dipoetoekan oleh Plaaiselijke Raad dahoeloe dan diserahkan poela pada Regentschap.

Penerimaan-penerimaan ditaksir f 12.000 koerang dari taoen 1930. Soepaja anggaran bisa klop post-post tentang pemelihara'an pakerdjaan-pakerdjaan jang telah diserahkan pada Regentschap dikoerangi dengan djoemblah f 8400, sedang post-post tentangan gadjih pegawai-pegawai dikoerangi f 8110; sehingga Raad dapat mengerdjakan pakerdjaan-pakerdjaan jang tidak dimoefakati oleh Madjelis Gedeputeerden tadi.

Madjelis Gecommitteerden merasa menesal sekali, bahwa begrooting tadi lama sekali diperiksa oleh Madjelis Gedeputeerden dan memprotes tentang banjak toeroet tjampoernja Madjelis itoe dalam hal-hal jang termasoek dalam roemah tangga Raad. Begitoe poen Madjelis Gecommitteerden memprotes tentang tjelaan Madjelis Gedeputeerden, bahwa Raad tidak melakoe kan koea-djibannja perihal pemeliran pakerdjaan-pakerdjaan jang telah dikerahkannja. Tentangan hal ini telah dipohonkan poetoekan dari Pemerintah.

Setelah itoe begrooting dirobah menoeroet toedoehan-toedoehan Madjelis Gedeputeerden.

Lagi poela Voorzitter membatja satoe motie jang diadjoekan dan ditanda tanganni oleh lid-lid *Soekitohardjo* (Moehamadijah), *Nitisasmita* (Pasoendan), *Arman* (B. B.), *Soedarmo* dan *Prawirosoedarmo* (P. G. H. B.). Motie ini memoeat protes, jang bermaksoed sama dengan sikap Madjelis Koemetir.

Sesoedahnja motie ini dibitjarakan dengan pandjang lebar, maka Raad menerima motie itoe.

II. *Mutaties*. Lid-lid baroe dari Raad Kaboepaten Brebes ialah toean-toean *M. Wasitadirdja*, *R. M. Djojosoemarto* dan *Wignjosoehardja* (Loco-motief).

R ad Kaboepaten Betawi.

I. *Memilih wakil lid Madjelis koemetir*. Terpilih mendjadi wakil lid Madjelis koemetir ialah toean *Wiriaatmadja* (poetoekan persidangan tanggal 21 April j. t. l.)

II. *Voorstel memberi toelage jang tetap kepada secretaris.* Pada persidangan tanggal 3 Januari 1931 telah ditetapkan soeatoe beslit oentoek memberi toelage kepada secretaris Kaboepaten. Adapoen jang djadi alasan ialah karena secretaris sering-sering mendjalankan pakerdjaan bagai Kaboepaten di loear waktoe jang baginja telah di tetapkan sebagai pegawai Negri.

Beslit ini di kirimkan kepada Goepernoer Pasoendan oentoek diminta idinnja boeat memberikan toelage terseboet, akan tetapi Goepernoer terseboet mempoenjai keberatan atas poatoesan Dewan Kaboepaten tadi. Jang di madjoekan sebagi alesan ialah, *pertama* pakerdjaan jang oleh secretaris di lakoekan bagai Kaboepaten termasuk pakerdjaannja jang biasa, *kedoca* secretaris adalah pegawai Negri dan dari sebab itoe toelage ini dapat diseboet soeatoe toeslag atas gadjihnja jang diterima dari Negri, hal mana bertentangan dengan oendang-oendang tentang gadjih pegawai pegawai Negri.

Berhoeboeng dengan poatoesan Goepernoer itoe maka sekarang oleh Madjelis Koemetir di voorstel soepaja beslit Dewan Kaboepaten tentang pemberian toelage itoe ditjaboet.

Raad moefakat dengan voorstel ini. Beslit itoe ditjaboet dengan beslit tertanggal 21 April 1931.

III. *Voorstel boeat memindjam wang oentoek mendirikan los-los pasar* Los-los pasar sebagian besar diperboeat dari bamboe dan atap. Hanja satoe los dipasar Balaradja diperboeat dari beton. Oleh karena itoe koerang indah dipandangnja dan boeat mengatoer kebersianpoen ada soekar sekali, lantaran mana di porstelkan oleh Madjelis Koemetir membaroei los-los itoe.

Berhoeboeng dengan toeroenja harga dari alat² oentoek memboeat adegan, maka sependjang perasaän Madjelis Koemetir sekarang telah datang waktoenja akan memperbaiki los-los pasar di Balaradja, Gombong dan Tjoeroeg.

Timbangan Madjelis Koemetir los-los pasar itoe baik diperboeat dari besi dan toetoep genteng sebab soenggoehpoen harga mendirikannja lebih besar dari pada los kajoe, tetapi los dari besi ongkos pemeligaraännja lebih rendah.

Di pasar Balaradja akan didirikan 5 los, diantara mana 2 los dari beton, maka anggaran oentoek mendirikan los-los ini mendjadi f 32.350,—. Di pasar Genbong akan didirikan 2 los besi dan ongkosnja ditaksir f 23.090,—. Di pasar Tjoeroeg akan didirikan 6 los besi dan ongkosnja ditaksir f 33.400,—. Mendjadi djoemblah f 88.840,—.

Oentoek keperluan ini maka haroeslah diadakan pindjaman djoemblahnja f 90.000,— dengan rente paling besar $5\frac{1}{4}\%$ dan diangsoer dalam 25 taoen.

Menoeroet itoengan maka keoentoengan dari peroesahaan pasar banjakkja f 16.599,67 tiap-tiap taoen, mendjadi Kaboepaten dengan leloeasa dapat membajar hoetangnja.

Voorstel Madjelis Koemetir seperti terseboet diatas ini dibitjarakan dalam per-

gan Raad ta
trima oleh F

IV. *Men*

djoekan voo
mengoebah
kelonggaran
talak jang d
ordonnantie
nikah, akan
lain, maka c
boeat menga

Dari seba
tempat seng
dirikan sebo
tempelkan p
dan memelil
nikahan² ito
kehormatan

Berhoeboe
tiada lain d
mana haroes
ordonnantie

Ketika ha
toean *Djoea*
ngoet opcen
Setelah di t
boekan men
silan pengoe
h seperloen

Correspon

Toean A
dimoeatkan

Toean A

„Ter opwel
madjallah i
ini ditoelistr

Toean² pe

toean pemb
baroe ini
lengganan

gan Raad tanggal 21 April. Dengan tidak dioendikan lagi voorstel ini di trima oleh Raad.

IV. *Memoengoet opcenten atas wang nikah*. Madjelis Koemetir memadjoekan voorstel boeat memadjoekan permohonan kepada Pemerintah boeat mengoebah Ordonnantie nikah sehingga dewan² kaboepaten mempoenjai kelonggaran oentoek memoengoet opcenten atas wang nikah, roedjoek dan talak jang dipoengoet oleh pegawai² nikah. Adapoen menoeroet boenjinja ordonnantie nikah wang-wang termaksoed mendjadi miliknja pegawai² nikah, akan tetapi dari sebab pegawai² ini tidak mempoenjai keoentoengan lain, maka oemoemnja mareka tidak mampoe oentoek menjediakan tempat boeat mengawinkan dengan sepantasnja.

Dari sebab itoe perloe sekali di ichtiarkan boeat mengadakan soeatoe tempat sengadja oentoek menerima jang hendak nikah sadja, entah diberdirikan seboeah adegan sendiri, entah diberdirikan seboeah bilik jang di tempelkan pada masjid. Adapoen ongkosnja boeat mendirikan, memperaboti dan memeliharaennja bangoenan² terseboet sebaiknjalah diadakan dari pernikahan² itoe djoega, sebab kepentingannja poen teroetama berarti bagai kehormatan pada jang hendak menikah sadja.

Berhoeboeng dengan ini maka menoeroet timbangan Madjelis Koemetir tiada lain djalannja dari pada memoengoet opcenten, oentoek keperloeana mana haroeslah dimadjoekan voorstel kepada Pemerintah boeat mengoebah ordonnantie terseboet.

Ketika hal ini di bitjarakan pada persidangan Raad tanggal 21 April, toean *Djoearsa* dan *Wiriaatmadja* memadjoekan keberatan² atas memoengoet opcenten itoe oleh karena menambah beban lagi pada pendoedoek. Setelah di terangkan oleh voorzitter poela, bahwa maksoednja opcenten tadi boekan menambah beban pada pendoedoek, akan tetapi mengoerangi pengasilan pengoele-pengoele, maka voorstel madjelis Koemetir dengan diroba h seperloenja di trima baik oleh Raad.

Correspondentie.

Toean A. S. di *Pamekasan*. Djawaban kami atas pertanjaan toean telah dimoeatkan dalam Madjallah No. 15 tertanggal 1 Juni jtl. katja 236.

Toean A. P. A. di *Ponorogo*. Dengan menesal karangan toean berkepala „Ter opwekking aan de coöperatoren” tidaklah kami dapat moeatkan dalam madjallah ini. Haraplah lain kali karangan-karangan toean oentoek madjallah ini ditoelisnja dalam bahasa Indonesia meloeloe.

Toean² *pembantoe*². Dengan sangat kami harap soedilah apa kiranja toean-toean pembantoe djoega memboeatkan propaganda tentang terbitnja madjallah baroe ini di tempat toean masing² agar soepaja kami dapat lengganan-lengganan tjoeboek banjaknja oentoek menerbitkan teroes madjallah ini.

Redactie.

Ontvangen boekwerken.

N. V. Credietbank voor Nederlandsch-Indische Gemeenten en ressorten.

Verslag over 1930. Onze meening, dat deze bank indertijd niet in de eerste plaats is opgericht omdat daaraan voor de locale ressorten behoefte bestond, wordt door het verslag over 1930 volkomen bevestigd.

Bedroeg het totaal der geplaatste leeningen in 1926 en 1927 resp. rond f 500.000,— en f 1.900.000,—, in de jaren 1928 t/m 1930 kon in totaal slechts rond f 600.000,— worden geplaatst, waarvan in 1930 niet meer dan f 30.000,— In laatstgenoemd jaar kon zelfs het aan aflossing op leeningen terugontvangen bedrag (rond f 68.000,—) nog niet voor de helft worden belegd.

Toch worden in het verslag, waarvan ongeveer de helft over personeels-aangelegenheden handelt, de resultaten relatief gunstig genoemd.

Reeds in Locale Belangen van 16 Mei 1928 merkten wij gemotiveerd op, dat aan de aangeboden verlies- en winstrekening weinig waarde kan worden toegekend, zoolang het systeem om het agio op de geplaatste geldleeningen als winst te beschouwen, niet nader wordt toegelicht.

Dat de grootere ressorten voortaan met hunne leeningen bij de Crediet-bank zouden terecht komen, is nimmer de bedoeling geweest van de oprichters, ook niet naar buiten. Die grootere ressorten komen met eigen leeningen op de geldmarkt. Ook de Bank van Nederlandsche Gemeenten laat leeningen boven f 500.000,— over aan het particulier bankbedrijf. Maar de kleinere ressorten, waarvoor de Credietbank bedoeld zou kunnen zijn, worden sinds jaren vlot en op aannemelijke voorwaarden geholpen door de bekende instellingen als de Pensioenfondsen, de Postspaarbank, de Nillmy. In den laatsten tijd is het meermalen voorgekomen dat laatstgenoemde instellingen in combinatie een bod uitbrachten. Zoolang in Indië de locale ressorten geen eigen instelling hebben als de Bank van Nederlandsche Gemeenten *), is van een samenwerking, liefst in wat vasteren vorm dan tot nu toe heeft plaats gehad, van de Pensioenfondsen, de Postspaarbank, de Nillmy e. d., meer nut te verwachten dan van de o. i. ontijdig opgerichte N. V. Credietbank voor Nederlandsch-Indische Gemeenten en ressorten.

Wij betreuren het daarom, dat de Adviseur voor de Decentralisatie Mr. W.A.H. Fuchter, door in den Raad van Advies de plaats van Mr. Cohen Stuart in te nemen, de kans heeft bestendigd dat de Adviseur in scheeve verhouding komt te staan tot de niet bij de Credietbank geïnteresseerde instellingen.

K.

*) Het bedrag aan uitstaande leeningen van de Bank van Nederlandsche Gemeenten nam in 1930 met ruim f 6.500.000 toe. Het totaal steeg van ruim f 4.000.000 per ult. 1922 tot bijna f 38.000.000 per ult. 1930.

Eervol
A. van
In zijn p
in diens

Art. 1
akte va
luiden a
(2).
tot het
reidend
goed ge
(3).

vrijgeste
a. me
me
b. me
bus
c. toe
eer
in
d. blij
go
be
mi
ver
on

Naar
de Ver
te gaa
art. 1
het afl
deelnar
In v
examen

Personalia.

Eervol ontheven van het lidmaatschap van de bouwbeperkingscommissie A. van Roosendaal, directeur van het bouw- en woningtoezicht te Bandoeng. In zijn plaats werd benoemd ir. A. Poldervaart, die den heer Roosendaal in diens functie bij de Gemeente Bandoeng heeft opgevolgd.

Officieele Mededeelingen.

Voorbereidend examen locale administratie.

Art. 1 lid 2 en 3 van het Reglement op het examen ter verkrijging eener akte van bekwaamheid in de Locale Administratie in Nederlandsch-Indië luiden als volgt:

(2). Behoudens het bepaalde bij het derde lid van dit artikel worden tot het afleggen van dit examen uitsluitend toegelaten zij, die het voorbereidend examen voor de locale administratie in Nederlandsch-Indië met goed gevolg hebben afgelegd.

(3). Van het vereischte, vermeld in het tweede lid van dit artikel, zijn vrijgesteld zij, die:

- a. met goed gevolg hebben afgelegd het eindexamen van een school voor meer uitgebreid lager onderwijs in Nederlandsch-Indië;
- b. met goed gevolg hebben afgelegd het eindexamen van een hogere burgerschool met drie-jarigen cursus in Nederland;
- c. toegelaten zijn tot het volgen van alle lessen in de vierde klasse van een hogere burgerschool met vijf-jarigen cursus of van een gymnasium in Nederlandsch-Indië of in Nederland;
- d. blijkens een diploma of verklaring van bevoegde zijde afgegeven met goed gevolg een examen hebben afgelegd of zoodanig onderwijs hebben genoten, hetwelk naar het oordeel van het Bestuur der Vereeniging minstens evenveel waarborg biedt voor de mate van ontwikkeling als verondersteld wordt aanwezig te zijn bij het voldoen aan een der onder a, b of c gestelde eischen.

Naar aanleiding daarvan is door eenige kandidaten de vraag gesteld of de Vereeniging voor Locale Belangen het plan heeft te eeniger tijd ook over te gaan tot het afnemen van het voorbereidend examen als bedoeld in art. 1 lid 2. Het Bestuur meent de gelegenheid te moeten openstellen tot het afleggen van bedoeld voorbereidend examen *zoodra daarvoor voldoende deelname bestaat*.

In verband daarmee wordt aan hen die zich eventueel aan een dergelijk examen zouden willen onderwerpen, verzocht aan den Secretaris der Examen-

commissie, den heer F. W. M. Kerchman, te willen opgeven tegen wanneer zij in staat denken te zijn zich aan het examen te onderwerpen, opdat ook aan andere studeerenden bij benadering een tijdstip in het vooruitzicht kan worden gesteld. Verdere inlichtingen, ook omtrent de eischen voor het voorbereidend examen, worden gaarne verstrekt door den heer Kerchman voornoemd.

Klapper op de Officieele Mededeelingen No. 76 e. v.

Naar aanleiding van verschillende aanvragen wordt hierbij medegedeeld, dat gelijktijdig met het congresverslag een klapper zal worden uitgegeven op de mededeelingen No. 76 en volgende.

Verslag van de Commissie tot het afnemen van het examen 1931 ter verkrijging eener akte van bekwaamheid in de Locale Administratie in Nederlandsch-Indië.

Aan het Bestuur der Vereeniging
voor Locale Belangen,
Semarang.

Wij hebben de eer Uw Bestuur onderstaand het verslag, bedoeld bij art. 5 van het Examenreglement, aan te bieden.

De Examencommissie was als volgt samengesteld :

Voorzitter : Mr. J. Visser, Directeur der Middelbare Opleidingsschool voor Inlandsche Ambtenaren, te Magelang.

Secretaris : F. W. M. Kerchman, Hoofdinspecteur van Gemeentefinanciën, Semarang, bestuurslid van de Vereeniging voor Locale Belangen.

Leden : Raden Abdulkarnen, Inlandsch onderwijzer aan een der Gemeentelijke Hollandsch-Inlandsche Scholen, Semarang.

A. de Bruin, Administrateur bij de Provincie Oost-Java.

G. J. Gerritsen, Hoofd der afdeling „Financieel toezicht op de stadsgemeenten en regentschappen” der Provinciale Secretarie van West-Java.

Mr. J. J. G. Pranger, Gemeentesecretaris van Semarang, heeft wegens verblijf met buitenlandsch verlof dit jaar niet aan den examenarbeid kunnen deelnemen.

Het schriftelijk gedeelte werd afgenomen ter plaatse waar de kandidaten woonden, i. c. te Batavia, Soerabaia en Palembang, terwijl het mondeling examen te Semarang werd gehouden.

Het schriftelijk examen werd afgelegd :

Donderdag 23 April : het leveren van een opstel (2½ uur) en vak *h* (3½ uur) ;

Vrijdag 24 April : vak *g* (3 uur) en vak *j* (3 uur).

Aan het schriftelijk examen werd door 4 kandidaten deelgenomen. Van 2 kandidaten was het werk zoodanig, dat deelneming aan het mondeling

gedeelte
ook door

Het m
de heer
baia, aa
kan wor

De op
gevoegd

Aan d
leend. D
VAK *a*.

VAK *d*.

VAK *e*.

Vakke
Alle o
was een

gedeelte nutteloos zou zijn geweest. Aan het mondeling gedeelte werd dan ook door 2 kandidaten deelgenomen.

Het mondeling examen had op 26 Mei plaats. 1 Candidaat slaagde, nl. de heer F. Dijkstra, Controleur der belastingen bij de stadsgemeente Soerabaia, aan wien dus de „akte van bekwaamheid in de locale administratie” kan worden uitgereikt.

De opgaven voor het schriftelijk gedeelte zijn als bijlagen bij dit verslag gevoegd.

Aan de door de examinatoren ingediende verslagen is het volgende ontleend. De meer algemeene opmerkingen zijn aan het slot samengevoegd.

VAK *a*. Het Bestuur van Provinciën, gedeelten van Provinciën, Gewesten en gedeelten van Gewesten met eigen geldmiddelen.

Gevraagd werd over de geschiedenis van de Oude Decentralisatie en de Bestuurshervorming en over de hoofdzaken en verschilpunten van beide,—over de begrippen autonomie en medebewind,—over regeling en bestuur. Geëischt werd, dat kandidaten een helder inzicht hadden in het onderscheid tusschen eene gemeente, eene stadsgemeente, in de verhouding van de gemeente tot het gewest en van de stadsgemeente tot provincie en autonoom regentschap, in de dubbele positie, die bv. de regent inneemt.

VAK *d*. De algemeene regelingen voortgevloeid uit *a* en die, waarvan de uitvoering aan de onder *a* genoemde gemeenschappen is opgedragen (vooralnog slechts) voor zoover betrekking hebbend op Gewesten en gedeelte van Gewesten met eigen geldmiddelen, alsmede die gedeelten van Provinciën, bekend onder den naam Stadsgemeenten.

Gevraagd werd over den inhoud eener instellingsordonnantie, over de Kiesordonnantie en de Kiesvoorschriften Gemeenteraden, over de totstandkoming der kiezerslijst in de stadsgemeente, over de afbakening van wetgevende bevoegdheid en over de geheele of gedeeltelijke opheffing van de autonomie der desa binnen de stadsgemeente.

VAK *e*. De agrarische wetgeving van Nederlandsch-Indië.

Gevraagd werd over de geschiedenis en de grondbeginselen van de Agrarische Wet, over enkele toepassingen dier grondbeginselen in door candidaat te noemen agrarische verordeningen, over particuliere landerijen en den afkoop hiervan, over verkrijging van eigendom op gronden, de in- en overschrijving hiervan en de beteekenis hiervan.

Vakken *a* t/m *e* (opstel).

Alle opstellen gaven weliswaar blijk van kennis van feiten, maar in enkele was een logische gedachtengang niet te bespeuren. Verder werden punten

van belang wel eens aangeroerd, doch onvoldoende uitgewerkt. En juist waar de Commissie voor het maken van een opstel onderwerpen opgaf, welke vooral den laatsten tijd zoozeer in het teeken van algemeene belangstelling stonden — en dan ook niet alleen in tijdschriften maar zelfs in de dagbladen vermelding en ook wel bespreking vonden —, moest verwacht worden dat men er meer van zou maken dan het geval is geweest. De Commissie wil er in dit verband op wijzen, dat door haar als besliste eisch wordt beschouwd, dat zij, die zich voor het examen bekwamen, alle litteratuur, welke voor de studeerenden van belang is (bv. Koloniale Studiën, Locale Belangen, Provinciale- en Gemeentebladen) volgen.

VAK *f*. Burgerlijk recht.

Uit het B. W. konden alleen enkele hoofdzaken worden gevraagd, zooals de begrippen bezit en eigendom, het onderscheid tusschen zakelijke en persoonlijke rechtsverhoudingen, de bronnen voor het ontstaan van verbintenissen, de verschillende soorten van zekerheidsstellingen, de bewijskracht van geschriften. Daarna werden nog eenige vragen gedaan over Vennootschappen van Koophandel, over Vereenigingen met rechtspersoonlijkheid, over handelspapier, over executie van vonnissen en over vormen van parate executie.

VAK *g*. Kennis van locale bedrijfsbegrootingen en bedrijfsrekeningen in verband gebracht met het gewone begrootingsbeheer.

Het viertal candidaten heeft de opgaven van vak *g* nu niet bepaald schitterend uitgewerkt; een hoog cijfer kon niet worden toegekend.

Bij de beantwoording van opgaaf I is er wel veel verteld, waaruit te concluderen viel dat men de „klok heeft hooren luiden”, doch een kort en zakelijk antwoord bleef achterwege. Bij de beantwoording van de 3e. vraag van deze opgaaf werd daarentegen gemeend, dat men met het woordje „neen” kon volstaan zonder verdere motiveering.

De uitwerking van opgaaf II ging iets vlotter, hoewel het ontwerpen van de begrootingswijzigingen moeilijk scheen te zijn. Dat het bedrag van het onder de gewone uitgaven ingestelde artikel „afschrijving raadhuis” naar den buitengewonen dienst moest worden overgebracht en daar voorshands geen verdere verwerking behoefde, heeft men niet ingezien. Het herstellen van de fout wegens te hooge afschrijving in de pasarbedrijfsbegrooting ging beter.

De IIIe opgaaf had men beter onder de knie. Een van de candidaten schoot zijn doel voorbij door naast de gevraagde exploitatiekosten ook nog te praten over de exploitatiebatén.

VAK *h*. Praktische bekwaamheid in de locale administratie.

Evenals vorige jaren kreeg de Commissie ook thans weer den indruk, dat de candidaten er in het algemeen onvoldoende van doordrongen zijn,

dat h
studie
voor
het b
maar
Ing
cijfer
afgew
geme
VAK

Vo
word
De
voor
in de
kond
Vo
moet
van
een
dig
He
geval
best
vlug-
nota
dage

Ti
gens
ten t
spec
Bl
best
voor
6 ca
mon
2 to

dat het uitwerken van schriftelijke vraagstukken het belangrijkste deel der studie is. Niet alleen dat in meerdere uitwerkingen niet te dulden fouten voorkwamen, maar in een enkel geval bleek b.v. zelfs, dat de candidaat het blijkbaar niet noodig had gevonden een voorstel aan den raad ook maar van eenig motief te doen vergezeld gaan.

Ingevolge art. 9 van het Examenreglement wordt de candidaat, wiens cijfer voor dit onderdeel van het examen beneden 6 blijft, onherroepelijk afgewezen. De belangrijkheid van dit deel van het examen zij hiermede gememoreerd.

VAK j. Eenige kennis van de werkzaamheden, verbonden aan het aangaan van geldleeningen en het verwerken van geldleeningen in de locale begrooting.

Voor de uitwerkingen van de opgaven onder vak j kon een hooger cijfer worden toegekend dan voor die van vak g.

De 1e opgaaf gaf geen moeilijkheid, evenmin als de IIIe. Opgaaf II was voor eenige kandidaten toch een struikelblok; zij scharrelden met de cijfers in de ontworpen begrootingswijziging zoodanig, dat zij er niet meer uit konden komen.

Voorts moet opgemerkt worden, dat de kandidaten meer doordrongen moeten zijn van de noodzakelijkheid om „NET” werk in te leveren. Een van de kandidaten heeft zulk slordig en vies werk geproduceerd, dat het een der examinatoren aanleiding gaf om voor te stellen, dat werk eenvoudig onbeoordeeld ter zijde te leggen.

Het werk dat ingeleverd wordt moge dan fout zijn, het moet in ieder geval leesbaar geschreven zijn en een stempel van netheid dragen. Het is best te onderkennen of men minder mooi gewerkt heeft als gevolg van vlug-werken of dat men er maar op los heeft geklad. Onze kandidaten zijn nota bene administratieve ambtenaren met praktijk! Mogen ze zoo in hun dagelijksch werk er maar op los knoeien?

Algemeene opmerkingen.

Tijdens het mondeling examen bleek, dat, hoeveel kennis men ook overigens moge hebben vergaard, het voor een candidaat, die nog slechts korten tijd in Nederlandsch-Indië vertoeft, moeilijk is tot het wezen van de specifiek Indische zaken door te dringen.

Blijkt uit al het voorgaande, dat er nog geenszins reden tot tevredenheid, bestaat, toch maakt de Commissie er met genoeg gewag van, dat er vooruitgang viel te bespeuren. Moesten b.v. in 1929 alle 13 en in 1930 alle 6 kandidaten worden afgewezen, ja kon zelfs geen hunner het tot het mondeling examen brengen, dit jaar konden van de 4 kandidaten er althans 2 tot het mondeling gedeelte worden toegelaten, terwijl ten slotte aan één

candidaat de akte kon worden uitgereikt. Maar wat bovenal geboekstaafd mag worden is het feit, dat alle werk, dus ook dat der afgewezenen, in het algemeen ver uitstak boven het gemiddelde in vorige jaren. Het aantal deelnemers aan het examen moge dan teruggelopen zijn, de *kwaliteit* ging er zeer beslist op vooruit. En juist de kwaliteit der kandidaten acht de Commissie voor de verdere ontwikkeling van het examen van doorslaand belang.

Zoo duidelijk mogelijk aangevende de waarde welke de akte van bekwaamheid in de locale administratie dient te hebben, wordt aan het slot van dit verslag medegedeeld, dat naar het oordeel van onze Commissie die waarde dezelfde moet zijn als die, welke in Nederland wordt toegekend aan akte van bekwaamheid in de gemeente-administratie (akte A). Na nog onder de aandacht gebracht te hebben dat, om laatstbedoelde akte te kunnen behalen, een ernstige studie van normaal 3 jaren vereischt is, wordt dit verslag beëindigd.

S e m a r a n g, 10 Juni 1931.

*Namens de Commissie tot het afnemen van het examen
1931 ter verkrijging eener akte van bekwaamheid in de
Locale Administratie in Nederlandsch-Indië,*

(w.g.) J. VISSER, Voorzitter.

(w.g.) F. KERCHMAN, Secretaris.

Naschrift van het Bestuur.

Hoewel het Bestuur er naar streeft telken jare bij de samenstelling van de Examencommissie zooveel mogelijk continuïteit te betrachten, moest in verband met eenige mutaties de samenstelling worden gewijzigd. Het Bestuur verheugt zich te mogen constateeren, dat de wijze waarop de commissie dit jaar het examen heeft afgenomen, weder algemeene waardeering heeft ondervonden. Aan den voorzitter en aan de leden wordt hierbij dan ook de dank der vereeniging betuigd.

Zooals de Commissie in haar verslag opmerkt, stond de kennis van de kandidaten dooreen genomen dit jaar op veel hooger peil dan in de twee voorafgaande jaren. Het Bestuur schrijft dit toe aan de intrekking in 1930 van de tijdelijke vrijstelling van vooropleiding.

Daar de vakken g en j naar het oordeel der Examencommissie in het programma te beperkt zijn omschreven, zal worden overwogen aan de eerstvolgende Algemeene Vergadering voor te stellen het examenprogramma op deze punten wat ruimer te omschrijven.

Ten slotte wordt hierbij nog medegedeeld, dat naar aanleiding van verschillende aanvragen overwogen wordt bij voldoende deelname ook over te gaan tot het afnemen van het voorbereidend examen. Een oproep daartoe wordt in dit nummer van Locale Belangen opgenomen.

Namens het Bestuur der
Vereeniging voor Locale Belangen

Voorzitter,

(wg.) G. DE RAAD,

Secretaris,

(wg.) H. DROST.

Examenopgaven.

Examen 1931 ter verkrijging eener akte van bekwaamheid in de Locale Administratie in Nederlandsch-Indië.

Vakken a. b. c. d. of e (opstel)

Beschikbare tijd $2\frac{1}{2}$ uur.

Maak een opstel over een der onderwerpen, hieronder genoemd :

1. Het preventief en repressief toezicht op de provinciën, stadsgemeenten en regentschappen.
2. Het toezicht van den Resident op de Regentschapsraden,
3. De huidige positie van het Europeesch Binnenlandsch Bestuur op Java en Madoera.

Vak g. Kennis van locale bedrijfsbegrotingen en bedrijfsrekeningen in verband gebracht met het gewone begrotingsbeheer.

Beschikbare tijd : 3 uur.

1. Op de begrotingen van autonome ressorten, die er bedrijven op na houden, vinden we de posten „Totaal der uitgaven van het... bedrijf” en „Totaal der ontvangsten van het.... bedrijf”; beide posten met hetzelfde eindtotaal.

Gevraagd wordt:

- 1e. in het kort de strekking van deze begrotingsposten aan te geven.
 2. met eenige voorbeelden het principieele verschil tusschen de boekingen op deze begrotingsposten en die op de Verlies- en Winstrekening (Exploitiatierekening, Rekening van baten en lasten) toe te lichten.
 3. of in de begrotingsrekening van het betrokken ressort bedoelde posten ook met dezelfde eindtotalen voorkomen.
- II. Op de inmiddels goedgekeurde begrooting van de Stadsgemeente S. voor het dienstjaar 1931 komen o. a. de volgende posten voor:

Hoofdstuk I Gewone dienst. Onderdeel 66 „Ontvangsten van de bedrijven wegens rentevergoeding”. f 52.250,—

Hoofdstuk I Gewone dienst, Artikel 88 „Rente van geldleeningen” f 50.000,—

De bedrijven van deze Gemeente, die uitsluitend met leeningskapitaal werken, vergoeden aan de Gemeente een rente van $5\frac{1}{2}\%$ per jaar, terwijl door de Gemeente over de leeningen een rente van 5% per jaar is verschuldigd.

- a. Bereken het bedrag aan leeningskapitaal dat niet in de bedrijven is gestoken. Ter toelichting diene, dat onderwerpelijk geleend is ten behoeve van het gemeentehuis en dat de Stadsgemeenteraad thans heeft besloten om te rekenen met ingang van het jaar 1931 op het in dit object geïnvesteerd kapitaal 5% per jaar af te schrijven.
- b. Ontwerp eene wijziging van de begrooting voor het jaar 1931 (inclusief eene wijziging van de na te noemen bedrijfsbegrooting) en houd daarbij rekening met het volgende. De begrooting van deze gemeente is gesplitst in twee hoofdstukken namelijk hoofdstuk I gewone dienst en hoofdstuk II buitengewone dienst; de aan de gemeente toekomende afschrijvingen worden verantwoord onder hoofdstuk II en de aflossingen op de geldleeningen worden eveneens onder dit hoofdstuk opgenomen. Verder blijkt, dat onderdeel 1 van hoofdstuk I „Beschikking over het batig slot van den dienst 1929”, voor zoover daaraan niet reeds eene bestemming is gegeven” alsnog met f 2.000,— kan worden verhoogd.
- c. Er is gebleken, dat de op de begrooting voor 1931 van het Pasarbedrijf berekende en uitgetrokken post „afschrijving” abusievelijk f 500,— te hoog is. Deze fout is bij de op te maken begrootingswijziging te herstellen.

III. Geef aan welke groepen van exploitatiekosten voorkomen op de begrooting van een gemeentelijk bronwaterleidingbedrijf.

Vak h. Praktische bekwaamheid in de locale administratie.

Beschikbare tijd: $3\frac{1}{2}$ uur.

Van de onderstaande vijf opgaven moeten er minstens drie naar keuze worden uitgewerkt.

1. Maak een voorstel van den burgemeester aan den stadsgemeenteraad tot het oprichten van een ambachtsschool.
2. Een gemeenteambtenaar, niet-rekenplichtige, heeft door het nalaten van de zorg, waartoe hij gehouden was, aan de gemeente onmiddellijk schade toegebracht.

Ontwerp het besluit van den gemeenteraad, waarbij aan dien ambtenaar een vergoeding wordt opgelegd.

(Belanghebbende heeft zich tijdig verdedigd).

3. Ontwerp de notulen van een raadsvergadering, waarin besloten wordt

een
beho
verkl
(De a
moeten i
4. Ontv
artik
5. Ontv
dadi
Vak J.

Beschikb
I. Volg
leen
G
II. De
f 2.
geco
D
van
D
voor
D
rent
O
van
goe
enz.
hoo
buit
uitg
II v
T
hebl
nieu
leen
III. De
groc
D
leening

een raadslid, wegens het zijdelings deel hebben in een levering ten behoeve van de stadsgemeente, van zijn lidmaatschap vervallen te verklaren.

(De argumenten van vóór- en tegenstanders van de vervallenverklaring moeten in die notulen duidelijk uitdrukking vinden).

4. Ontwerp een verordening op de nummering van huizen, met een artikelsgewijze toelichting daarop.
5. Ontwerp een besluit van een Regentschapsraad tot het treffen van een dading (geval van keuze).

Vak J. Eenige kennis van de werkzaamheden, verbonden aan het aangaan van geldleeningen en van het verwerken van geldleeningen in de locale begrooting.

Beschikbare tijd: 3 uur.

- I. Volgens het leeningsbesluit van de Stadsgemeente B. wordt eene geldleening aangegaan groot nominaal f 3.000.000,— N. C. of N. I. C.
Geef eene verklaring van de aanduidingen N. C. en N. I. C.
- II. De Stadsgemeente M. heeft eene 6% leening ad nominaal f 2.000.000,—, waarvan onafgelost per 31 December 1930 f 1.750.000,—, geconverteerd.

De nieuwe leening is gesloten per 1 Januari 1931 tegen eene rente van $4\frac{1}{2}\%$ en een disagio van 3%.

De rente van de oude leening verviel per 30/6 en 31/12 van elk jaar; voor de conversieleening vervalt de rente op 1/1 en 1/7 van elk jaar.

De Raad heeft besloten het disagio in eens af te schrijven uit het rentevoordeel over het begrootingsjaar 1931.

Ontwerp de begrootingswijziging voor het jaar 1931, ter verwerking van de conversieleening en houd daarbij rekening, dat op de inmiddels goedgekeurde begrooting voor 1931 was gerekend op de rentebetaling, enz. van de 6% leening. Voorts is deze begrooting gesplitst in 2 hoofdstukken namelijk hoofdstuk 1 gewone dienst en hoofdstuk 11 buitengewone dienst; de ontvangsten aan afschrijvingen alsmede de uitgaven aan aflossing op geldleeningen worden onder hoofdstuk II verantwoord.

Ten slotte zij aangeteekend, dat de kosten van de conversieleening hebben bedragen f 13.125,— en dat voor 1931 de aflossing op de nieuwe leening gelijk gesteld is aan die van de geconverteerde 6% leening.

- III. De Regentschapsraad van P. wenscht eene geldleening aan te gaan groot f 65.000,— ten behoeve van den bouw van pasarloodsen c. a.

De Beheerder van de Civiele pensioenfondsen heeft medegedeeld, deze leening eventueel te willen plaatsen op onderhandsche schuldbekentenis.

Ontwerp het leeningsbesluit c.q. geef de punten aan, welke in ieder geval in een leeningsbesluit moeten worden vermeld en deel verder mede, door welke autoriteit het onderwerpelijk besluit moet worden bekrachtigd.

**Verslag omtrent het Examen Architect Locale Werken, afgenomen
vanwege de Vereeniging voor Locale Belangen op
17, 20, 27, 29 en 30 December 1930.**

Voor de eerste maal werd thans dit examen afgenomen en we meenen dat hoewel van een volledig succes nog geen sprake kan wezen, het examen zijn levensvatbaarheid heeft bewezen.

De Examen-Commissie bestond uit de heeren J. J. G. E. Rückert, voorzitter; G. de Raad, secretaris; R. Baumgartner, bouwkundig ingenieur Landsgebouwendienst; J. van Breen, leeraar P. J. S. Djokjakarta; Ir. W. F. Engels, leeraar T. S. Semarang; Ir. J. W. Halbisch, leeraar K. W. S. Batavia; Ir. W. F. K. Hardeman, ingenieur S. J. S. Semarang; Ir. F. Heyligers, leeraar Semarang; Ir. A. H. J. Koreman, Directeur Gemeentewerken Semarang; H. Obbink, Referendaris Gemeentesecretarie Semarang; W. van der Peyl, Referendaris Provinciale Secretarie Midden-Java; Ir. H. Westbroek, Directeur Woningdienst Gemeente Semarang; Prof. C. P. Wolff Schoemakers, Hoogleraar Technische Hoogeschool Bandoeng.

De Commissie van Toezicht werd gevormd door de heeren Ir. F. G. Dumas, hoofdingenieur van het Departement B. O. W.; J. J. Popping, inspecteur Technisch onderwijs, en Ir. J. E. A. von Wolzogen Kühr, burgemeester van Bandoeng.

Aanvankelijk hadden zich 7 kandidaten aangemeld. Een trok zich terug, van de overige zes slaagde geen enkele kandidaat, doch wel verwierven enkele kandidaten vrijstelling voor verschillende vakken.

Over het algemeen meende de Commissie, dat de kandidaten niet voldoende op de hoogte waren van de moeilijkheid en uitgebreidheid der te beheerschen stof. De tijd van voorbereiding was te kort genomen, waaruit de minder goede resultaten gemakkelijk te verklaren zijn.

Voor al het vak: kennis van Werktuigen scheen hieronder geleden te hebben, waar de Sub-Commissie bij het stellen van vragen voor dit onderdeel bij geen der kandidaten (met één loffelijke uitzondering) niet aan de eischen kon toekomen.

De Commissie had zich voor het examen als volgt onderverdeeld in sub-commissie:

Landmeten en Waterpassen Ir. Heyligers en Ir. Westbroek,
Kennis van Werktuigen Ir. Engels en Ir. Hardeman,
Kennis van Bouwstoffen Baumgartner en J. van Breen,
Burgerlijke Bouwkunde Baumgartner en J. van Breen,
Waterbouwkunde Ir. Halbisch en Ir. Koreman,

Assai
Stads
Kennis
Admi
Het s
op 27,
Aan c
de bepa
Ten
merken,
Bij V
Afvoerle
te moe
eenvoud
voorts l
Kennis
Eenige
werking
De C
vak Bou
Naar
het on
Voorsch

Het t
gend ve
continuu
ook in
eenigsz
aanvang
schriftel
het mo

Assaineering Ir. Koreman en Ir. Westbroek,
Stadsverbetering en -uitbreiding Ir. Koreman en Prof. Wolff Schoemakers,
Kennis van Wetten en Voorschriften Obbink,
Administratieve kennis van der Peyl,

Het schriftelijk examen werd afgenomen van 17—20 Dec, het mondeling op 27, 29 en 30 Dec.

Aan de kandidaten werden de cijfers niet bekend gesteld in verband met de bepalingen, die bij het Gouvernementsexamen worden gevolgd.

Ten aanzien van het programma meent de Commissie te moeten opmerken, dat enkele onderdeelen nadere verduidelijking vereischen.

Bij Waterbouwkunde stelt de Commissie voor op te nemen Irrigatie en Afvoerleidingen. Bij Landmeten en Waterbouwkunde meent de Commissie te moeten voorstellen bij onderdeel „Gebruik, onderzoek en regeling van eenvoudige meetinstrumenten” het woord „eenvoudige” te doen wegvallen en voorts bij de meetwerktuigen de sextant in te lassen.

Kennis van Werktuigen. Hierbij stelt de Commissie voor in te voegen: Eenige kennis van de grondbegrippen der electriciteit en begrip van de werking van den electromotor.

De Commissie stelt voorts voor om ook een schriftelijk examen in het vak Bouwstoffen af te nemen.

Naar de meening der Commissie behoort Kennis van de Woningwet onder het onderdeel Stadsverbetering en niet onder de Kennis van Wetten en Voorschriften te worden opgenomen.

De Secretaris der Examen-Commissie,
(wg.) G. DE RAAD.

Het bovenvermeld examen had dus niet in alle opzichten een bevredigend verloop, doch heeft wel bewezen, dat de behoefte gevoeld wordt aan continueering. Onder dank aan heeren examinatoren hoopt het Bestuur dat ook in dit jaar dit examen zal kunnen worden afgenomen. Indien eenigszins mogelijk zal Juli a. s. met de voorbereidende maatregelen een aanvang worden genomen en vermoedelijk zal dan in December het schriftelijk examen worden afgenomen, terwijl dan in Februari of Maart a. s. het mondeling examen zal kunnen worden afgelegd.

Het Bestuur der
Vereeniging voor Locale Belangen.

F
Vaste

Opnemir

Zoo
schrijve
met de
de Rad
gaan k
door v
nemente
inkoms
de laat
blijft ge
dige or
die de
deren,

Niem